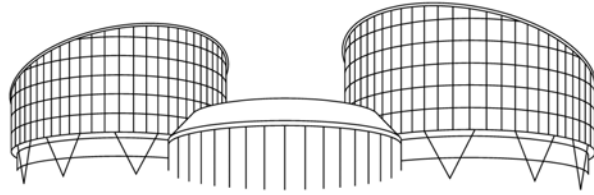

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ:

SORULAR VE CEVAPLAR

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ NEDİR?

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Strasbourg'da bulunan uluslararası bir yargı organıdır. Mahkeme, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'yi onaylamış olan Avrupa Konseyi'ne üye devlet sayısına eşit sayıda hâkimden oluşur. Bugün itibarıyla bu sayı 47'dir¹. Hâkimler, hiçbir devleti temsil etmeyip, Mahkemede kendi adlarına görev yaparlar. Başvuruların incelenmesinde Mahkemeye, özellikle üye devletlerin her birinden gelen hukukçulardan oluşan Yazı İşleri Müdürlüğü yardım eder (Hukukçular, "referander" ya da "raportörler" olarak da adlandırılmaktadırlar.). Hukukçular, geldikleri devletten tamamen bağımsız olup, ne devletleri ne de başvuru sahiplerini temsil ederler.

AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ NEDİR?

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, sadece Avrupa Konseyi'ne üye devletlerin imzasına açık uluslararası bir antlaşmadır. Sözleşme, bir taraftan Mahkemeyi kurup onun çalışma yöntemini belirlerken, diğer yandan da, taraf devletlerin saygı gösterme konusunda yükümlülük altına girdikleri bir haklar ve garantiler listesine yer vermektedir.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ NE İŞ YAPAR?

Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni uygular. İşlevi Sözleşme'de öngörülen hak ve garantilere devletlerin saygı gösterip göstermediğini denetlemektir. Bu işlevi gerçekleştirebilmesi için, bireyler ya da bazen devletler tarafından yapılan somut bir şikâyetle ("başvuru" adı verilir) Mahkemeye başvurulmuş olması gerekir. Mahkeme, söz konusu hak ya da garantilerden biri ya da birkaçının bir devlet tarafından ihlal edildiğini tespit ederse, bir "karar" verir ve bu karar bağlayıcıdır: ilgili devlet söz konusu kararı uygulamak zorundadır.

¹ Bazı üye devletler Sözleşme'ye ek Protokollerin tamamını onaylamış değildir. Bu Protokoller, Sözleşme'de güvence altına alınan haklara ek yeni haklar öngören metinlerdir. Bu konuda Mahkemenin İnternet sitesinde geniş bilgi bulabilirsiniz.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİNE NE ZAMAN BASVURABİLİRİM?

Sözleşme veya ek Protokollerde güvence altına alınan hak ve garantilerden herhangi birinin ihlalinin doğrudan ve kişisel olarak mağduru olduğunuzu düşünüyorsanız, Mahkemeye başvuruda bulunabilirsiniz. Ancak, söz konusu ihlal Sözleşme ile bağlı devletlerden biri tarafından gerçekleştirilmiş olmalıdır.

Sözleşme ve Ek Protokollerde Öngörülen Haklar Nelerdir?

Bu haklar özellikle:

- Yaşama hakkı;
- Özel hukuk ve ceza hukuku alanlarında adil yargılanma hakkı;
- Özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı;
- İfade Özgürlüğü;
- Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü;
- Etkili başvuru hakkı;
- Mal varlığına saygı hakkı;
- Oy verme ve seçimlere katılma hakkı.

Sözleşme ve Ek Protokollerde Öngörülen Yasaklar Nelerdir?

Bu yasaklar özellikle:

- İşkence ile insanlık dışı ve aşağılayıcı ceza ve muamelelerde bulunma yasağı;
- Yasadışı ve keyfî tutma yasağı;
- Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanmada ayrımcılık yasağı;
- Bireylerin uyruğu bulunduğu devletin ülkesine girmesinin engellenememesi ve devletin kendi vatandaşlarını sınır dışı etme yasağı;
- İdam cezasının yasaklanması;
- Yabancıların toplu halde sınır dışı edilme yasağıdır.

BİR BAŞVURU YAPMAK İSTİYORUM: KOŞULLARI NELERDİR?

Beni İlgilendiren Koşullar Nelerdir?

- Avrupa Konseyi'ne üye devletlerden herhangi birinin vatandaşı olmak zorunda değilsiniz. Şikâyet ettiğiniz ihlalin bu devletlerden birinin yetki alanında gerçekleşmiş olması yeterlidir. Bu yetki alanı, kural olarak ilgili devletin topraklarına denk gelmektedir.
- Gerçek veya tüzel kişi olabilirsiniz (şirket, dernek, vb.).
- Şikâyet ettiğiniz ihlalin kişisel ve doğrudan mağduru olmalısınız. Haksız olduğuna düşündüğünüz bir kanun ya da işlemde dolayı, genel bir şekilde şikâyette bulunamazsınız. Kendiniz dışındaki kişiler adına da şikâyette bulunamazsınız (Ancak, açıkça kimliği belli olan bir kişinin yasal temsilcisi olarak başvuruda bulunabilirsiniz).

Ulusal Yargı Organları Önünde Tamamlanması Gereken Ön Koşullar Var mıdır?

- Evet. Şikâyet ettiğiniz soruna çözüm oluşturacak nitelikteki tüm başvuru yollarını, söz konusu devlette tüketmiş olmanız gerekmektedir (Bu durum, çoğunlukla yetkili mahkeme önünde dava açmak, gerektiğinde ilk derece mahkemesi kararını temyiz etmek ve hatta eğer varsa Yüksek Mahkeme ya da Anayasa Mahkemesi gibi yüksek yargı organlarına başvuruda bulunmak şeklinde ortaya çıkmaktadır.);
- Bu başvuru yollarını tüketmiş olmanız yeterli değildir; ayrıca, şikâyetlerinizi (şikâyet ettiğiniz Sözleşme'ye aykırılıklar veya Sözleşme ihlallerini) bu ulusal başvuru yolları çerçevesinde, somut bir şekilde ileri sürmüş olmanız da gerekmektedir.
- Başvurunuzu yapabilmemiz için, ulusal yargı organlarının vermiş olduğu kesin hükümden (genellikle, en üst yargı organı kararı) itibaren sadece **altı aylık** bir süreniz bulunmaktadır. Bu sürenin dolmasından sonra yapacağınız başvuruyu Mahkeme kabul edemez.

Kime Karşı Başvuruda Bulunabilirim?

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini düşündüğünüz ve Sözleşme ile bağlı olan (sizi doğrudan etkileyen bir eylem ya da ihmalden sorumlu olan) bir ya da birden çok devlet aleyhine başvuruda bulunabilirsiniz.
- Şikâyet edilen işlem ya da eylemler, bu devlet ya da devletlerin kamu otoritelerince gerçekleştirilmiş olmalıdır (örneğin, bir mahkeme ya da bir kamu kurumu).
- Mahkeme, gerçek kişilere ya da ticarî şirketler gibi özel kuruluşlara karşı yapılan şikâyetlere bakmamaktadır.

Başvurum Hangi Konularla İlgili Olabilir?

- Başvurunuz, mutlaka Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan biriyle ilgili olmalıdır. Bu durum, çok çeşitli ihlal iddialarını kapsayabilmektedir. İşte birkaç örnek: tutulu kişilere karşı yapılan işkence ve kötü muameleler, tutuklamanın kurallara uygunluğu, bir özel hukuk ya da ceza yargılamasının yürütülmesindeki aksaklıklar, Sözleşme'de öngörülen haklardan yararlanmada ayrımcılık yapılması, anne-babanın hakları, özel hayat, aile hayatı ve haberleşme özgürlüğüne saygı, konut dokunulmazlığı, bir fikrin açıklanmasına veya bir haberin iletilmesi ya da elde edilmesine getirilen kısıtlamalar, toplantı ve gösteri yapma özgürlüğü, sınır dışı edilme ve suçluların iadesi, mallara el konulması ve kamulaştırma.
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dışındaki bir başka hukuksal metnin (örneğin, BM İnsan Hakları Evrensel Beyannameyi veya AB Temel Haklar Şartı) ihlal edildiği iddiasıyla Mahkeme önünde şikâyette bulunamazsınız.

EĞER KENDİMİ SÖZLEŞME’NİN İHLALI NEDENİYLE MAĞDUR HİSSEDİYORSAM, MAHKEMEYE NASIL BAŞVURUDA BULUNMALIYIM?

Mahkemeye göndereceğiniz ve şikayetinizin konusunu açıkça belirten bir mektup ile başvurabileceğiniz gibi (Bu durumda, doldurup Mahkemeye ulaştırmanız için size bir başvuru formu gönderilecektir.), doldurulmuş bir başvuru formu² göndererek de başvurunuzu yapabilirsiniz. Mektup ve/veya başvuru formu şu adrese gönderilmelidir:

**Monsieur le Greffier de la
Cour européenne des Droits de
l’Homme
Conseil de l’Europe
F-67075 Strasbourg Cedex**

- Mahkemenin resmi dillerinden (İngilizce ve Fransızca) birini kullanabileceğiniz gibi, Sözleşme’yi onaylamış olan devletlerden birinin resmi dilinde de yazabilirsiniz.
- Eğer şikâyetlerinizi Mahkemeye faks ile sunacak olursanız, aslını da posta ile göndermeniz gerekmektedir.
- **Durumunuzu sözlü olarak ifade etmek için şahsen Strasbourg’a gelmenize gerek yoktur.** Böyle bir durumda, başvurunuz daha hızlı bir şekilde incelenmeyecek ve size hukuksal bir danışmanlık sunulmayacaktır.
- Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğü, sizden şikâyet(ler)inize ilişkin ek bilgi, belge ya da açıklama isteyebilir.
- Başvuru formu elinize ulaştığı andan itibaren, onu dikkatlice ve okunaklı bir şekilde doldurup, en kısa sürede Mahkemeye göndermeniz gerekmektedir.
- Başvuru formu ya da başvurunuz şunları içermelidir:
 - Olayların ve şikâyetlerinizin kısaca özeti;
 - İhlal edildiğini düşündüğünüz ve Sözleşme’de güvence altına alınan hakların belirtilmesi;

² Başvuru formunu Mahkemenin internet sitesinden elde edebilirsiniz.

- Daha önce başvurduğunuz hukuki yollar
 - Başvurunuzla ilgisi bulunan ve ilgili bütün kamu kurumları tarafından verilmiş olan kararların birer örneği (**Bu belgeler size geri verilmeyecektir. Dolayısıyla, belgelerin sadece birer fotokopisini gönderiniz**); ve
 - Başvurucu olarak sizin imzanız veya temsilcinizin imzası.
- Eğer kimliğinizin gizli kalmasını istiyorsanız, bu talebinizi gerekçelendirerek, Mahkemeye derhal bildirmelisiniz. Mahkeme başkanı, talebinizin yerinde olup olmadığını inceledikten sonra, bu konuda bir karar verecektir.
 - Başvurunuzun bu aşamasında bir avukat tarafından temsil edilmek zorunda değilsiniz. Ancak yine de bir temsilci aracılığıyla Mahkeme’ye başvurmak istiyorsanız, onun lehine verilmiş bir yetki belgesini başvurunuza eklemek zorundasınız.

Mahkeme Önündeki Yargılamanın Usule İlişkin Temel Özellikleri Nelerdir?

- Yargılama usulü ilke olarak yazılıdır. Mahkemenin başvurunuzla ilgili aldığı bütün kararlardan yazılı olarak haberdar edileceksiniz. Duruşma yapılması istisnaidir.
- Dosyanızın incelenmesi harçtan muaf olup, dolayısıyla ücretsizdir.
- Her ne kadar başvurunuzun ilk aşamasında bir avukat tarafından temsil edilmek zorunda olmasanız da, başvurunuzun ilgili hükümete bildirilmesinden sonra bir avukata ihtiyaç duyacaksınız. Ancak, büyük çoğunlukla başvurular hükümete bildirilmeden önce kabul edilemez bulunmakta ve reddedilmektedir.
- Siz sadece kendi masraflarınızı (avukatlık ücreti, araştırma ve yazışma giderleri gibi) yüklenmek zorunda kalacaksınız.
- Başvurunuzu yaptıktan sonra adli yardım talebinde bulunabilirsiniz. Bu yardımın verilmesi otomatik olmayıp, hemen verilmemekte, fakat yargılamanın ileriki bir aşamasında tahsis edilebilmektedir.

Mahkeme Önünde Prosedür Nasıl İşlemektedir?

- Mahkeme, öncelikle başvurunuzun kabul edilir olup olmadığını incelemektedir. Bu şu anlama gelmektedir: başvurunuzun Sözleşme’de

öngörülen bazı koşulları karşılaması gerekmektedir (3. sayfadaki “**Bir başvuru yapmak istiyorum**” kısmına bakınız). Eğer bu koşullar yerine getirilmemişse başvurunuz reddedilecektir. Eğer birden çok şikâyet ileri sürmüş iseniz, Mahkeme bunlardan bir ya da birkaçını kabul edip, diğerlerini reddedebilir.

- Eğer başvurunuz veya şikâyetlerinizden biri Mahkemece kabul edilemez bulunmuşsa, bu konudaki karar kesin olup, söz konusu karara karşı itiraz edilemez.
- Eğer başvurunuz veya şikâyetlerinizden biri kabul edilir bulunmuşsa, Mahkeme, tarafları (siz ve ilgili devlet) dostane çözüme varmaları konusunda teşvik etmektedir. Eğer dostane çözüme ulaşılamamışsa, Mahkeme başvuruyu esastan incelemeye başlayarak, Sözleşme’nin ihlal edilip edilmediğine karar vermektedir.

Ne Kadar Zaman Beklemem gerekir?

- Mahkemenin hâlihazırdaki iş yükü dikkate alındığında, başvurunuzun Mahkeme tarafından ilk incelenmesinden önce bir yıllık bir süre geçmektedir. Bazı başvurular “acil” başvuru olarak değerlendirilip, öncelikli bir şekilde incelenebilir. Öncelikli inceleme, özellikle başvurunun vücut bütünlüğünü tehdit eden yakın bir tehlikenin varlığı durumunda mümkün olabilmektedir.

NE ELDE ETMEYİ BEKLEYEBİLİRİM?

Mahkeme, eğer bir ihlal tespit ederse, size, bazı zararlarınızın telafisi amacıyla parasal bir karşılıktan ibaret olan “hakkaniyete uygun bir tatmine” karar verebilir. Ayrıca, haklarınızı aramak için yapmış olduğunuz masrafların ödemesini de ilgili devletten isteyebilir. Eğer ihlal bulunmadığına karar verilirse, sizden hiçbir ek masraf (özellikle savunan taraf olan devletin yapmış olduğu masraflar olmak üzere) talep edilmemektedir.

Bu soru ve cevaplar Mahkeme Yazı İşleri Müdürlüğüne hazırlanmıştır. Bu belge Mahkemeyi bağlayıcı olmayıp, Mahkemenin çalışma yöntemine ilişkin genel bilgiler içermektedir. Daha geniş bilgi için, Yazı İşleri Müdürlüğüne hazırlanan belgelere (Internet sitesinden ulaşılabilir: www.echr.coe.int) ve özellikle Mahkeme İçtüzüğüne başvurulabilir.

Not Edilmeli ki:

- Mahkeme, ulusal kararları ya da yasaları iptal etme yetkisine sahip değildir.
- Kendi verdiği kararların uygulanması da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisinde değildir. Bu kararların uygulanmasının sorumluluğu Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi’ne³ aittir. Bakanlar Komitesi kararların uygulanmasını denetleme ve muhtemel tazminatın başvurucuya ödenmesini gözetleme yükümlülüğü altındadır.

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ BENİM İÇİN NELERİ YAPAMAZ?

- **Mahkeme, ulusal mahkemeler karşısında bir temyiz mercii gibi hareket etmemektedir.** Ulusal mahkemeler önünde açtığınız davalarla ilgili yeniden bir yargılama da yapmamaktadır. Ulusal mahkeme kararlarını iptal etme, değiştirme veya düzelterek onama konusunda Mahkemenin herhangi bir yetkisi yoktur.
- Mahkeme, şikâyet ettiğiniz makamlar önünde sizin lehinize doğrudan bir müdahalede bulunmaz. Ancak, istisnai durumlarda geçici tedbirler alabilir. Mahkeme uygulamalarına göre, geçici bir tedbirin kararlaştırılması, sadece başvurunun fiziki zarara yol açar nitelikte ciddi bir riskle karşı karşıya bulunduğu durumlarda mümkündür.
- Mahkeme, size başvurunuzu kaleme almanız için avukat bulmanız ve/veya ücretini ödemeniz konusunda yardım edemez.
- Mahkeme, şikâyet ettiğiniz devlette yürürlükte olan yasal düzenlemeler konusunda da size bilgi veremez.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi konusunda aşağıdaki internet sitesinden ek bilgi elde edebilirsiniz:
www.echr.coe.int

³ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi taraf Devletlerin Dışişleri Bakanları veya onların temsilcilerinden oluşur.